

**СЛІДОВІ КАРТИНИ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ,
ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ****TRACE PATTERNS OF JUVENILE MERCENARY-VIOLENT CRIMES**

Волошанівська Т.В., к.ю.н.,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-1060-5412

У статті розглядаються слідові картини корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми. Вказується, що кожний вид кримінального правопорушення має свої специфічні сліди, які надають можливість відокремити його від тотожних протиправних діянь, а також встановити окремі особливості особи, яка вчинила таке суспільно небезпечне діяння. Фактично, слідова картина дозволяє сформулювати уявлення про механізм реалізації кримінально протиправного умислу та побудувати алгоритм досудового розслідування. У науковій літературі вчені розглядали особливості слідових картин при вчиненні корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень. Зазначається, що вбивство не є типовим для неповнолітніх осіб кримінальним правопорушенням. У більшості випадків, корисливо-насильницькі діяння дітей мають наслідком спричинення тілесних ушкоджень різного ступеню, інколи – тяжких тілесних ушкоджень, які призвели до смерті потерпілого. Водночас, такі наслідки є, скоріше, необережними, оскільки зміст кримінально протиправного умислу спрямований, в першу чергу, на заволодіння майном, а насильство в такому випадку є лише способом досягати поставленої мети. Часто корисливо-насильницькі кримінальні правопорушення вчиняються неповнолітніми випадково. Найбільш розповсюдженими є випадки, коли дитина намагається вчинити крадіжку із проникненням до житла чи іншого володіння особи. Проте, після викриття спроби вчинити крадіжку дитина не зупиняється та продовжує реалізацію свого кримінально протиправного умислу, але вже у відкритий спосіб із застосуванням насильства. У такому випадку сліди можуть дещо відрізнятися від типових для таких суспільно небезпечних діянь. Це можна пояснити тим, що більшість слідів першої стадії кримінального правопорушення може бути відсутня у зв'язку із умислом на вчинення крадіжки. Підсумовується, що слідові картини корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми певним чином відрізняються від тих, що вчиняються дорослими особами. Це можна пояснити специфікою реалізації кримінально протиправного умислу, а також відсутністю необхідного кримінально протиправного досвіду.

Ключові слова: неповнолітній, корисливо-насильницькі злочини, кримінальні правопорушення, слідові картини, співучасть, розбій, грабїж, насильство, досудове розслідування.

The article examines traces of self-serving violent crimes committed by minors. It is indicated that each type of criminal offense has its own specific traces, which make it possible to separate it from identical illegal acts, as well as to establish specific features of the person who committed such a socially dangerous act. In fact, the trace picture allows to form an idea of the mechanism of implementation of criminally illegal intention and to build an algorithm of pre-trial investigation. In the scientific literature, scientists considered the peculiarities of trace patterns in the commission of self-interested and violent criminal offenses. It is noted that murder is not a typical criminal offense for minors. In most cases, selfish and violent actions of children result in bodily injuries of varying degrees, sometimes severe bodily injuries that lead to the death of the victim. At the same time, such consequences are, rather, imprudent, since the content of the criminally illegal intent is aimed, first of all, at taking possession of property, and violence in such a case is only a way to achieve the goal. Often self-interested and violent criminal offenses are committed by minors by accident. The most common cases are when a child tries to commit theft by breaking into a home or other property of a person. However, after the discovery of an attempt to commit a theft, the child does not stop and continues the implementation of his criminally illegal intention, but in an open way with the use of violence. In this case, the traces may differ somewhat from those typical for such socially dangerous acts. This can be explained by the fact that most traces of the first stage of a criminal offense may be absent in connection with the intent to commit theft. It is concluded that the trace patterns of self-interested and violent criminal offenses committed by minors differ in a certain way from those committed by adults. This can be explained by the specifics of the implementation of the criminally illegal intent, as well as the lack of the necessary criminally illegal experience.

Key words: juvenile, self-interested violent crimes, criminal offenses, trail pictures, complicity, robbery, robbery, violence, pre-trial investigation.

Постановка проблеми. Корисливо-насильницька злочинність складає найбільший відсоток від загальної кількості кримінальних правопорушень в Україні. В останні роки спостерігається тенденція до зростання таких кримінальних правопорушень, що можна пояснити незадовільною політичною та економічною ситуацією, а також зменшенням кількості робочих місць. Соціальна нерівноваженість, розбалансованість населення – все це є сталими детермінантами кримінально протиправної діяльності. Необхідно також відмітити і те, що ускладнюється порядок вступу до закладів вищої освіти на навчання за державним замовленням, у зв'язку із чим громадяни вимушені обирати для себе заклади професійного навчання та залишаються без вищої або з неповною вищою освітою. Відсутність можливості отримати належне матеріальне забезпечення часто призводить до обрання заборонених кримінальним законодавством способів збагачення, серед яких як види незаконної господарської діяльності, так і безпосереднє вчинення корисливих кримінальних правопорушень з метою швидкого отримання коштів, необхідних для виживання. В окремих випадках за відсут-

ності здатності до обрання інтелектуальних способів заволодіння майном (наприклад, таких як шахрайство) особи вчиняють такі протиправні діяння у насильницький спосіб. Часто такі кримінальні правопорушення корисливо-насильницької спрямованості вчиняються неповнолітніми особами, які через психофізіологічні та вікові особливості не здатні до повноцінного аналітичного мислення та віддають перевагу насильству.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Типові слідові картини корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень взагалі та тих, що вчиняються неповнолітніми зокрема часто стає предметом дослідження учених. Зокрема, окрема увага таким питанням була присвячена такими вченими як В.М. Шевчук, О.В. Одерій, А.Ф. Волобуєв, О.М. Семенишин, Т.І. Пономарьова, С.С. Назимко, М.В. Корнієнко, В.В. Тіщенко, В.А. Журавель, Т.В. Романенко, С.С. Чернявський та ін. Проте, окремі проблеми залишилися невирішеними, що і зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є вивчення особливостей слідових картин, які залишаються внаслідок вчинення неповнолітніми

особами кримінальних правопорушень корисливо-насильницької спрямованості.

Викладення основного матеріалу. Кожний вид кримінального правопорушення має свої специфічні сліди, які надають можливість відокремити його від тотожних протиправних діянь, а також встановити окремі особливості особи, яка вчинила таке суспільно небезпечне діяння. Фактично, слідова картина дозволяє сформулювати уявлення про механізм реалізації кримінально протиправного умислу та побудувати алгоритм досудового розслідування. У науковій літературі вчені розглядали особливості слідових картин при вчиненні корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень.

Так, наприклад, розглядаючи механізм та сліди корисливо-насильницьких суспільно небезпечних діянь, які вчиняються іноземцями, вчені зауважували, що аналіз слідової картини при вчиненні корисливих насильницьких злочинів іноземців дозволяє класифікувати утворювані сліди за наступними підставами: а) за формою виразу: матеріальні (99,2%) й ідеальні (78,3 %). Матеріальні сліди злочину у 100 % випадків було виявлено при вчиненні умисних вбивств з корисливих мотивів, умисних вбивств на замовлення, грабежу, розбою, бандитизму, незаконного заволодіння транспортним засобом, незаконного позбавлення волі або викрадення людини. При вчиненні вимагання матеріальні сліди вчинення злочину було виявлено у 90,9 % випадків. б) за стадією реалізації злочинного наміру: сліди, що виявляються при підготовці (76,7 %), безпосередньому вчиненні злочину (99,1 %) та його приховуванні (63,3 %). Так, найбільш кількістю слідової інформації утворюється під час безпосереднього вчинення злочину. Це умисне вбивство з корисливих мотивів, вбивство на замовлення, грабїж, розбїй, бандитизм, незаконне заволодіння транспортним засобом, незаконне позбавлення волі або викрадення людини (по 100 %). Під час безпосереднього вчинення вимагання слідова картина відобразилася у 90,9 % випадків. в) за місцем прояву: сліди, що утворилися на території України (100 %) й на території іноземної держави (держав) (15,8 %). У 100 % досліджуваних злочинів слідова картина була утворена й виявлена на території України. Однак, у окремих випадках, певні елементи слідової картини знаходять свій враз на території іноземних держав. Це пов'язано із переміщенням на територію іноземних держав іноземців, що причетні до вчинення злочинів, збутом викраденого в іноземних державах, переведенням на рахунки іноземних установ грошових коштів та ін. Під час вивчення кримінальних проваджень, виявлено елементи слідової картини на території іноземних держав: умисне вбивство з корисливих мотивів (9,7 %), грабїж (13,8 %), розбїй (14,3 %), вимагання (27,3 %), бандитизм (42,8 %). г) за механізмом слідоутворення: (сліди-відображення (79,2 %), сліди-предмети (62,5 %), сліди-документи (45,8 %), сліди-речовини (39,2 %). Злочин як явище матеріального світу є взаємодією осіб і предметів навколишнього середовища, внаслідок якої утворюються матеріальні та ідеальні сліди-відображення, що й виступають джерелами інформації. Тому будь-яка діяльність або бездіяльність людини, яка вчинила злочин, не проходить безслідно. Сліди відображення утворюються на об'єктах живої і неживої природи, а також у свідомості людини. Вивчення закономірностей утворення відображень і прийомів здобування інформації про характер взаємодії складає одну із сторін методологічної основи судово-слідчого пізнання, базу для розкриття й розслідування злочинів, профілактичної діяльності [1]. Аналогічна ситуація притаманна і корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням, які вчиняються неповнолітніми особами. Так, у більшості випадків діти (як у випадку вчинення кримінального правопорушення одноособово, так і у співучасті) вчиняють грабежі та розбої. Здебільшого, такі суспільно небезпечні діяння

мають ситуативний характер, не є заздалегідь запланованими та часто стають серійними. Якщо мова йде про розбої, такі діяння вчиняються із застосуванням певних знарядь, зокрема, наприклад, холодної зброї або адаптованих інструментів: молотку, заточеної викрутки тощо. За відсутності фактичних тілесних пошкоджень на тілі потерпілої особи (наприклад, якщо дитина діяла шляхом психологічного тиску та насильства) на місці події рідко залишаються сліди, обсягу яких достатньо для виокремлення специфіки таких кримінальних правопорушень, вчинених дітьми.

Необхідно зауважити, що часто корисливо-насильницькі кримінальні правопорушення вчиняються неповнолітніми відносно неповнолітніх, що можна пояснити спрощеним алгоритмом реалізації кримінально протиправного умислу. З цього приводу, М.В. Корнієнко вказує, що слідова картина насильницьких злочинів проти дітей, як указує аналіз вітчизняної наукової криміналістичної літератури, характеризується наявністю ідеальних та матеріальних слідів злочину. Цей висновок ґрунтується на розумінні того, що злочином є діяння (дія чи бездіяльність), що має відповідну форму прояву у матеріальному світі. Так, загальноприйнятий і не підлягає сумніву той факт, що не може бути кримінальної відповідальності за думки, розмірковування про вчинення у майбутньому злочину [2, с. 111]. У зв'язку з чим не можна не погодитися з В.М. Бурдіним відносно того, що «центральним елементом будь-якого складу злочину, який підкреслює його самостійність, є об'єктивна сторона. Адже саме з різними видами зовнішнього вираження злочинної поведінки пов'язані й особливості психічного ставлення до неї, а також особливості механізму заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони. Наявність самостійної об'єктивної сторони складу злочину однозначно свідчить про існування самостійного складу злочину» [3, с. 92; 2, с. 111]. Неповнолітні особи не здатні в повній мірі чинити опір, якого достатньо для відбиття кримінально протиправного впливу. Зокрема також необхідно відмітити, що діти часто відносяться до провокативного типу жертв, оскільки у випадку спроби вчинити відносно них кримінальне правопорушення починають поводитися агресивно, чим ще більше провокують кримінального правопорушника на спричинення тілесних ушкоджень різного ступеню. Ще більше ця теза актуалізується із урахуванням того, що коли і злочинцем і жертвою є неповнолітні особи, фактично, їх фізичні можливості зрівняні, що може призвести до спроби вести боротьбу. Така боротьба залишає на місці події відповідні сліди (зокрема – біологічного походження), що надає можливість визначити учасників кримінального правопорушення за їх ДНК.

Формальність прояву діяння зумовлює наявність або фізичного, або ідеального його відображення у навколишньому світі, у тому числі у пам'яті осіб, які могли спостерігати за ним. Слідова картина насильницьких злочинів щодо дітей є результатом протиправної діяльності особи злочинця, на відміну від обстановки вчинення цього типу злочинів, яка існує на момент учинення злочину і, більше того, може спеціально створюватися злочинцем з метою сприяння реалізації злочинного наміру. При цьому, виходячи з «характеру» слідової картини злочину, під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів, вона зазнає впливу і змінюється, що має бути враховано особами, що здійснюють кримінальне провадження. У межах криміналістичної характеристики до структури слідової картини злочину відносять матеріальні та ідеальні сліди [2, с. 111]. Так, М. Костенко інтерпретує термін «слідова картина злочину» як «сукупність логічно взаємопов'язаних, матеріальних та ідеальних слідів, що відображають як механізм злочину, так і дії його учасників» [4, с. 11]. «У своїй сукупності, – наголошує Б. Слободянюк, – сліди, що містяться в обстановці злочину, складають слідову картину. Слідова

картина, що міститься в обстановці злочину, має пізнавальну природу та містить у собі інформацію у вигляді системи взаємопов'язаних та взаємообумовлених слідів, які є носіями відомостей про розслідувану подію» [5, с. 258]. Виходячи з предмета цього дослідження, слід відмітити, що ключовим фактором, який впливає на слідову картину насильницьких злочинів щодо дітей, є спосіб учинення злочину – вид і форма насилля. І відповідно можна виокремити як матеріальні, так й ідеальні сліди досліджуваного виду злочинів [2, с. 111]. Таким чином, як і традиційно для криміналістичної науки, слідові картини корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, які вчиняються дітьми включають в себе як сліди матеріального походження, так і ідеальні сліди.

За результатами нашого дослідження, прояви корисливої насильницької злочинності мають характер як одиничних злочинів, так і множинності. Прикладний аспект розгляду множинності варто розпочати з аналізу сукупності корисливих насильницьких злочинів, оскільки в кримінологічному розумінні різна конфігурація останніх, що утворюють сукупність в узагальненому вигляді, відбиває соціально сформовані у процесі кримінальної практики і відрефлексовані у колективній свідомості криміногенних верств населення алгоритмізовані програми найбільш дієвих у типових ситуаціях [6, с. 170–171] засобів досягнення корисливої мети за допомогою орієнтованого (можливого) набору способів впливу на потенційних жертв. Конфігурація злочинів лише на перший погляд схожа на випадкову, однак, якщо придивитися уважніше, то з'ясовується, що для кожного виду злочинної практики існують алгоритмізовані програми реалізації загальної (генеральної) цілі. Так, встановлено, що вбивства з корисливих мотивів найчастіше вчиняються винними у сукупності із розбоями — 81,7 %, крадіжками — 16,8 %, злочинами, передбаченими ст. 263 (іноді 262) КК України — 10,9 %, 357 — 4,3 % і тощо. Поширена практика умисних вбивств при розбоях свідчить про закономірність поєднання цих злочинів, яка склалася історично і законодавчо відображалася вже кримінально-правовими нормами Руської Правди. Якщо говорити про ступінь залежності названих деліктів, то необхідно підкреслити зв'язок зумовлення: інтенсивний фізичний вплив на організм потерпілого створює можливість (імовірність) настання смерті, як зазначив Е. Я. Немировський «Умисел при розбої спрямований на насильницьке вилучення майна, де вбивство виступає випадковим придатком» [7, с. 314]. Разом з тим вбивство з корисливих мотивів може вчинятися у вигляді розбійного нападу, коли заподіяння смерті виступає необхідною умовою отримання матеріальної вигоди, одержання чи збереження майнових прав, уникнення матеріальних витрат чи обов'язків, тобто злочинець отримує вигоду в широкому розумінні із самого факту вбивства потерпілого. Збагатити уявлення щодо генези вбивств із корисливих мотивів можна досліджуючи показник сукупності з іншими кваліфікованими видами умисних вбивств. З'ясовано, що дії 10,8 % злочинців супроводжувалися вбивством двох і більше осіб. У таких випадках спрацьовує фіксована установка не залишати в живих нікого із присутніх у житловому приміщенні під час нападу, або ж незаплановане вбивство одного із потерпілих тягне за собою вбивство усіх свідків даного злочину. Окрім цього, 17,4 % вбивств із корисливих мотивів учинялися з особливою жорстокістю, що найчастіше знаходить вираження у тортурах та глумліннях над жертвою, яка не бажає віддавати грошові кошти та матеріальні цінності [8, с. 87]. Вбивство не є типовим для неповнолітніх осіб кримінальним правопорушенням. У більшості випадків, корисливо-насильницькі дії дітей мають наслідком спричинення тілесних ушкоджень різного ступеню, інколи – тяжких тілесних ушкоджень, які призвели до смерті потерпілого. Водночас, такі наслідки є, скоріше, необережними, оскільки зміст кримінально про-

типравного умислу спрямований, в першу чергу, на заволодіння майном, а насильство в такому випадку є лише способом досягти поставленої мети.

Із урахуванням насильницького механізму реалізації корисливого умислу також необхідно враховувати, що часто при боротьбі злочинця і потерпілого виникають сліди – накладання від дотику одягу злочинця з його жертвою, частинками та речовинами, винесеними з місця події (кров, волосся, кусочки скла та ін.). При швидкому затриманні необхідно вилучити частинки землі або іншої речовини з під нігтів підозрюваних. Необхідно також зазначити, що на шляху з місця вчинення розбійного нападу злочинці можуть позбутися речових доказів, тобто предметів, які викривають їх у вчиненні розбійного нападу (наприклад, після того, як була вирвана у потерпілої сумочка, всі цінні речі та гроші злочинець залишає, а сумку, гаманець тощо викидає). Типову слідову картину для даної категорії злочинів можна охарактеризувати таким чином: – сліди утворюються від принесення на місце кримінального правопорушення нових предметів (слідів рук, ніг, транспортних засобів, куріння, мікрочастин одягу злочинців, запаху, залишених або викинутих знарядь, інших предметів, слини, волосся); – відносно нападів, вчинених у квартирах або ін. приміщеннях, то, крім зазначених вище, сюди можна також віднести сліди, які утворилися зі змінами, що відбулися з речами та об'єктами, що знаходились на місці події, стосовно їх властивостей, так і стосовно їх локалізації (пересунені меблі, відкриті шафи, сейфи, трупи зі слідами насильницької смерті, сліди живання злочинцями їжі та напоїв) [9]. Неповнолітні особи часто вчиняють кримінальні правопорушення корисливо-насильницької спрямованості у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. У таких випадках також діяння вчиняється у складі групи осіб (інколи – без попередньої змови). Слідів картини кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті також мають свою специфіку, яка виявляється у наявності слідів, різних за своїм походженням, розмірними характеристиками та конфігурацією, що може вказувати на те, що особа діяла не самотійно. Так, зокрема, під час огляду місця події можуть бути виявлені сліди рук та взуття декількох осіб, біологічні сліди із різним ДНК-профілем (за умов своєчасного відмежування такого ДНК із потерпілим, свідками та особами, які проживають у приміщенні, якщо діяння було вчинено із проникненням до житла чи іншого володіння особи).

Вказане свідчить про те, що під час огляду місця події та роботи із потерпілими особами необхідно намагатись корелювати між собою слідову картину (зокрема – взаємне розташування слідів), показання потерпілого та свідків (якщо такі є), а також об'єктивну обстановку, в якій було реалізовано кримінально протиправний умисел. Такий підхід на початковому етапі досудового розслідування надасть можливість побудувати слідчі версії та ситуації, а також уникнути помилок, які можуть призвести до порушення перебігу розслідування та отримання помилкового його результату. Якщо напад учинено на відкритій місцевості, то сліди утворюються: внаслідок принесення на місце кримінального правопорушення нових предметів, залишених або викинутих знарядь; зробленого пострілу; в результаті боротьби злочинця і потерпілого, в зв'язку з використанням транспортних засобів. В цьому випадку залишаються на місці розбою наступні сліди: сліди рук, ніг, транспортних засобів, сліди куріння, мікрочастинки одягу злочинців, сліди запаху, слини, волосся, сліди пострілу (кулі, гільзи, шроту, картечі), сліди рук; сліди взуття; сліди крові; сліди запаху; мікрочастинки; деталі одягу; знаряддя; головні убори; гудзики; волокна; сліди транспортних засобів; сліди – накладання від дотику одягу злочинця з його жертвою, частинками та речовинами, винесеними з місця пригоди (кров, волосся, кусочки скла та ін.). Характерною особливістю слідової картини розбійних

нападів, учинених на відкритій місцевості, є те, що вона швидко знищується: – в результаті погодних умов (дощ, спека, мороз та інші явища, які негативно впливають на збереження слідів злочину); – якщо розбій було вчинено в центрі міста, то серед умов, які негативно впливають на збереження слідів злочину, виступають: – наявність громадського транспорту, скупчення людей. Наявність значної щільності населення міста дозволяє злочинцям «розчинятися» в натовпі людей, довгий час бути невикритими. При розбійному нападі, який вчинено з проникненням у приміщення, сліди переважно утворюються у зв'язку зі змінами, що відбулися з речами та об'єктами, які знаходились на місці події, як щодо їх властивостей, так і щодо їх локалізації (сліди злому, пересунені меблі, відкриті шафи, сейфи). Також на місці події виявляються сліди вживання злочинцями їжі та напоїв; сліди куріння, мікрочастинки одягу злочинців, сліди запаху, слини, волосся, сліди рук; сліди взуття; сліди крові; сліди запаху; мікрочастинки; деталі одягу; знаряддя; головні убори; гудзики; волокна; сліди – накладання від дотику одягу злочинця з його жертвою, частинками та речовинами, рук та ніг та ін. Останні з наведених слідів більш притаманні спонтанним кримінальним правопорушенням насильницько-майнової спрямованості, що зумовлено тим, що під час тривалого планування такого суспільно небезпечного діяння кримінальні правопорушники заздалегідь забезпечують можливість приховати протиправне діяння, у зв'язку з чим намагаються залишити мінімальну кількість слідів. Водночас інформація щодо спонтанності кримінального правопорушення також є важливим в алгоритмі досудового розслідування [9]. Варто зауважити, що часто корисливо-насильницькі кримінальні правопорушення вчиняються неповнолітніми випадково. Найбільш розповсюдженими є випадки, коли дитина намагається вчинити крадіжку із проникненням до житла чи іншого володіння особи не знаючи, що господар знаходиться вдома чи вважаючи, що він спить. Проте, після викриття спроби вчинити крадіжку дитина не зупиняється (у більшості випадків – через страх, що господар приміщення звернеться до правоохоронних органів) та продовжує реалізацію свого кримінально протиправного умислу, але вже у відкритий спосіб із застосуванням насильства. У такому випадку сліди можуть дещо відрізнитись від типових для таких суспільно небезпечних діянь. Це можна пояснити тим, що більшість слідів першої стадії кримінального правопорушення може бути відсутня у зв'язку із умислом на вчинення крадіжки.

Із урахуванням особливостей та способів реалізації кримінально протиправного сценарію, а також первинного поверхневого дослідження обстановки на місці події необхідно враховувати, що інформативними можуть бути такі сліди, як: 1) сліди, наявні на місці безпосередньої реалізації кримінальної стадії, а також прилеглої території, яка могла використовуватись на передкримінальній або посткримінальній стадії; 2) сліди транспортних засобів, якщо є інформація про використання транспорту (зокрема, наприклад, якщо на місці події або прилеглої території виявлено сліди протекторів відмінні від протекторів шин власника майна або якщо потерпілого переміщали на транспортному засобі); 3) сліди пошкоджень, їх локалізація та характер. Особливу увагу необхідно звертати на сліди робочих частин знарядь, а також на особливості пошкоджень балістичного походження (діаметр ушкоджень надають інформацію про приблизний калібр зброї; форма – про напрямок стрільби; наявність слідів пострілу (штанц-марка, сліди порохових газів тощо) – про приблизну дистанцію стрільби); 4) сліди, залишені внаслідок взаємодії кримінального правопорушника з навколишнім середовищем та потерпілою особою [10]. Отже, до слідових картин корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами необхідно віднести: 1) наявність слідів адаптованих під кримінальне правопорушення знарядь суспільно небезпечного діяння (що можна пояснити відсутністю у дітей можливості здобути вогнепальну чи холодну зброю). Якщо кримінальне правопорушення вчинено із використанням зброї – у більшості випадків вона є саморобною (дульнотаргетні пістолети) або переробленою зі зброї, яка не відноситься до вогнепальної (газові/сигнальні пістолети та револьвери); 2) наявність слідів папілярних візерунків/потожирової речовини кримінального правопорушника на знаряддях кримінального правопорушення, одязі потерпілого, викраденому майні; 3) сліди взуття (нашарування/відшарування) на місці вчинення кримінального правопорушення; 4) сліди біологічного походження: слина (часто – на недопалках, якщо неповнолітній правопорушник палив та залишав їх на місці кримінального правопорушення), кров (якщо мало місце спричинення потерпілому тілесних ушкоджень); 5) сліди ДНК під нігтями потерпілої особи (якщо була боротьба або спроба з боку потерпілого чинити опір); 6) сліди волочиння (якщо була спроба приховати кримінальне правопорушення і потерпілий був переміщений з місця вчинення кримінального правопорушення); 7) сліди злому на замках, пломбувальник пристроях (якщо мало місце проникнення до житла чи іншого володіння особи).

Висновки. Таким чином, проведено дослідження дозволило підсумувати, що слідові картини корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми певним чином відрізняються від тих, що вчиняються дорослими особами. Це можна пояснити специфікою реалізації кримінально протиправного умислу, а також відсутністю необхідного кримінально протиправного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шикоряк М.М. Слідова картина корисливих насильницьких злочинів, учинених іноземцями. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/8fabda75-f5e2-4277-aa31-0f8dc145ccca/content>
2. Корнієнко М.В. Концептуальні основи протидії насильницьким злочинам щодо дітей: монографія. Одеса: Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2019. 318 с.
3. Бурдін В.М. Склад готування до злочину. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6-1. Том 3. С. 89-93.
4. Костенко М.В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 21 с.
5. Слободянюк Б.К. Обстановка та слідова картина умисного знищення або пошкодження чужого майна як елементи криміналістичної характеристики. *Юридичний науково-електронний журнал*. 2015. № 4. С. 257-259
6. Коновалова, В. О. Ефективність реалізації алгоритмів у методиці розслідування злочинів. *Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні*: матеріали наук. конф., 15 трав. 2008 р.; редкол.: В. І. Борисов та ін. Х.: Право, 2008. С. 170-172.
7. Немировський, Э. Я. Советское уголовное право. Одесса: Гостипография, 1926. 363 с.
8. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Х.: Право, 2011. 440 с.
9. Мірковець О. М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/mirk_dys.pdf
10. Князев С. М., Семенишин М. О., Пономарьова Т. І., Романов М. Ю. Розкриття кримінальних правопорушень насильницько-майнової спрямованості: науково-практичні рекомендації / за заг. ред. Є. С. Назимка. Київ: ВД «Дакор», 2023. 112 с.